

สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความน่าอยู่ ของกรุงเทพมหานคร*

ประเสริฐ วิทยารัฐ

ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และ

การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความน่าอยู่ในบริเวณใด บริเวณหนึ่งทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในที่นี้จะนำประเด็นใหญ่ ๆ สัก ๒ ประเด็นที่มีผลกระทบต่อความน่าอยู่ของกรุงเทพมหานคร คือ ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ทั้ง ๒ ประเด็นจะมีความเกี่ยวข้องกันและในบางกรณีอาจเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงกันเกือบจะแยกไม่ออก อย่างไรก็ตาม จะพยายามยกประเด็นที่เป็นปัญหาวิเคราะห์เพื่อช่วยกันแก้ไข มิได้มุ่งหมายไปตำหนิฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่มุ่งหมายให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครได้เข้าใจปัญหาและช่วยกันแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมเท่าที่จะทำได้โดยความร่วมมือร่วมใจกันหรือแม้กระทั่งแต่ละบุคคลช่วยกันแก้ไขเท่าที่จะทำได้ ดังนั้น ลองพิจารณาประเด็นใหญ่ทั้ง ๒ ประเด็นที่กล่าวถึงตั้งแต่ตอนต้น

๑. สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ

ประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ระบบการระบายน้ำ การกระจายของฝน ระบบน้ำขึ้นน้ำลง ความผิดปกติของมวลอากาศ

๑.๑ **สภาพภูมิประเทศ** พื้นที่ของกรุงเทพมหานครทั้งหมดอยู่ในบริเวณลานตะพักขั้นต่ำ (low terrace) ของแม่น้ำเจ้าพระยาและลำน้ำเล็ก ๆ อีกหลายสายซึ่งไหลลงมารวมกับแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่โดยทั่วไปสูงจากระดับทะเลปานกลางระหว่าง ๑.๐๐-๑.๕๐ เมตร นอกจากนั้น ยังมีหนองบึงทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้เป็นลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้แม่น้ำขนาดใหญ่และมีความสูงใกล้ระดับน้ำทะเลปานกลาง

นอกจากนั้น ดินในบริเวณกรุงเทพมหานครที่อยู่ชั้นบน

แทบทั้งบริเวณเป็นดินตะกอนเกิดจากการทับถมที่แม่น้ำพัดพามา ดินเหล่านี้มีลักษณะเป็นดินเหนียวโดยธรรมชาติ นอกจากนั้น ดินเหล่านี้มีน้ำแทรกอยู่ด้วยประมาณร้อยละ ๒๕ ดังนั้น เมื่อแห้งสนิทแล้ว ปริมาตรของดินจะยุบลง ซึ่งมีผลต่อการทรุดตัวซึ่งจะพบได้เสมอบริเวณโดยรอบสิ่งก่อสร้าง ดินจะยุบลงซึ่งอาจมีผลต่อสิ่งก่อสร้างในบางกรณี

๑.๒ **ระบบการระบายน้ำ** พื้นที่ที่เป็นที่ราบและมีความสูงจากระดับทะเลปานกลางน้อยมากทำให้การระบายน้ำเป็นไปอย่างล่าช้าและมีโอกาสเกิดแอ่งน้ำขังได้ทั่วไป แม้กระทั่งบริเวณบ้านเรือนซึ่งมีพื้นที่แคบ ๆ เนื่องจากดินได้อุ้มน้ำอยู่แล้ว แอ่งน้ำที่อุ้มน้ำเหล่านี้เกิดขึ้นได้แม้กระทั่งหน้าแล้งซึ่งเป็นน้ำจากที่อยู่อาศัย จนกระทั่งกิจกรรมขนาดย่อมที่ไม่มีการควบคุม แอ่งน้ำขังยังมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยเพราะเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้

* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการและการจัดเวทีสาธารณะ เรื่อง มหกรรมสู่อุณหภูมิเมืองน่าอยู่ วันที่ ๒๑-๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ห้องแกรนด์ฮอลล์ ชั้น ๒ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค กรุงเทพฯ

ระบบระบายน้ำในกรุงเทพมหานครเท่าที่สังเกตยังไม่มี การจัดระบบที่เรียกว่า ระบบระบายน้ำฝน (storm drainage) และระบบระบายน้ำเสีย (sanitation drainage) เท่าที่เคยเห็นที่นครวัดได้ใช้ระบบนี้สำหรับกรุงเทพมหานครชั้นในสุด ได้พยายามจัดการอยู่ สำหรับเรื่องนี้จะได้วิเคราะห์อย่างละเอียดในเรื่องน้ำเน่าเสีย

๑.๓ การกระจายของน้ำฝน
เมื่อมองในภาพรวมของกรุงเทพมหานครมีการกระจายของฝนคือประมาณ ๘ ใน ๑๐ ของปริมาณฝนเฉลี่ย ๓๐ ปี มี ๑,๒๗๗.๑ มิลลิเมตร (มม.) อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคมและอีก ๒ ใน ๑๐ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑๘๑.๑ มม. อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-เมษายน จากสภาพรวมของฝนในแต่ละปีโดยประมาณคือ ร้อยละ ๘๐ ตกในช่วง ๖ เดือนและอีกร้อยละ ๒๐ ตกอีกช่วง ๖ เดือน เป็นภาพรวมซึ่งเชื่อมโยงกับการระบายน้ำฝนและน้ำเสีย แต่สภาพจริง ๆ ของฝนในกรุงเทพมหานครและส่วนอื่นของประเทศไทยจะต้องพิจารณาถึงการกระจายของฝนด้วยว่าฝนที่ตกลงมาในบริเวณไหน ระยะเวลาหนานี่นาที่ ปริมาณน้ำฝนก็มีลิเมตร ลักษณะการกระจายนี้จะโยงไปถึงการระบายน้ำ เพราะสามารถประเมินปริมาณน้ำฝนที่ลงมาอย่างคร่าว ๆ ซึ่งนำไปสู่กลไกที่จะสูบน้ำระบายน้ำดังกล่าว โดยการใช้เวลานานมากน้อยแค่ไหน

ปัญหาปริมาณน้ำในกรุงเทพมหานครจะเกิดขึ้นใน ๓ ลักษณะคือ ฝนตกบางบริเวณเป็นปริมาณมากในระยะเวลานั้น ๆ การระบายน้ำไม่ทันทำให้มีน้ำท่วมขังในระยะเวลานั้น ๆ โดยเฉพาะตามถนน ปัญหาลักษณะนี้เฉพาะกรุงเทพมหานครชั้นในได้มีการแก้ไขและป้องกันค่อนข้างมีประสิทธิภาพ ลักษณะถัดมาคือฝนตกเป็นบริเวณกว้างในกรุงเทพมหานครรวมกับปริมาณน้ำจากตอนเหนือของประเทศไทยไหลมาสมทบทำให้การระบายน้ำทำได้ล่าช้าแต่ในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานครชั้นในหลายแห่งได้มีกลไกระบายน้ำที่มีประสิทธิภาพสูง ลักษณะสุดท้ายเกิดขึ้นจากฝนตกหนักเป็นบริเวณกว้างในกรุงเทพมหานครขณะเดียวกันมีน้ำเหนือในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณมากร่วมกับอิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลง โดยเฉพาะช่วงน้ำขึ้นจะสร้างปัญหาการระบายน้ำ อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้สร้างทางลัดของแม่น้ำขณะน้ำลงบริเวณโค้งบางกะเจ้าซึ่งเป็นระยะทางคู้้งน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ยาวประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เพื่อให้ระบายน้ำออกทะเลได้เร็วขึ้น

๑.๔ ลักษณะผิดปกติของฝน ธรรมชาติมีความแปรปรวนไปจากสภาพปกติเกิดขึ้นได้เสมอ สภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ไม่อาจคาดเดาได้แต่ต้องระมัดระวัง จากหลัก

ฐานต่าง ๆ ที่บันทึกไว้พบว่ากรุงเทพมหานครเคยผ่านประสบการณ์น้ำท่วมรุนแรงมาแล้ว ดังนี้

ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๒๘ น้ำท่วมพื้นที่ท้องพระโรง พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน สูง ๔ ศอก ๑๑ นิ้ว

๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๒ น้ำท่วมพื้นที่ท้องพระโรง พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน สูง ๒ ศอก วัดที่ท้องสนามหลวงลึก ๖ ศอก ๘ นิ้ว (พื้นที่สนามหลวงตอนนั้นต่ำกว่าปัจจุบัน)

๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๗๔ น้ำท่วมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ลึก ๔ ศอก

๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๒ น้ำท่วมประตูพิมานชัยศรี ลึก ๘ นิ้ว

๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๒ น้ำท่วมประตูพิมานชัยศรี ลึก ๘ นิ้ว

๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๐ เรียกกันว่าน้ำท่วมปีมะเส็ง วัดระดับน้ำที่สะพานพระพุทธยอดฟ้าได้ ๑.๘๗ เมตร (รทก)

๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ น้ำท่วมกรุงเทพฯ วัดระดับน้ำที่สะพานพระพุทธยอดฟ้าได้ ๒.๒๗ เมตร

๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๖ น้ำท่วมกรุงเทพฯ วัดระดับน้ำที่สะพานพระพุทธยอดฟ้าได้ ๒.๑๓ เมตร

[ที่มา : สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ

(องค์การมหาชน) หน่วยวัด ๑ ศอก ประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ๑ นิ้ว ประมาณ ๒ เซนติเมตร]

จากสถิติซึ่งนำมาแสดง จะเห็นว่าช่วงที่เกิดน้ำท่วมกรุงเทพฯ จะเกิดในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน มีเพียงครั้งแรกที่บันทึกเป็นเดือนธันวาคมซึ่งเข้าใจว่าเป็นต้นเดือน ลักษณะดังกล่าวประกอบด้วยน้ำจากตอนเหนือของกรุงเทพมหานครไหลประดิ่งลงมารวมกับน้ำฝนซึ่งตกในกรุงเทพมหานครและบวกกับน้ำขึ้นน้ำลงมาประกอบเข้า ลักษณะน้ำท่วมเช่นนี้จะเป็นน้ำท่วมขัง ซึ่งสร้างความเสียหายต่อกรุงเทพมหานครเป็นอันมาก โดยเฉพาะใน พ.ศ. ๒๕๒๖ กรุงเทพมหานครด้านตะวันออกได้รับความเสียหายมาก ปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้สร้างระบบระบายน้ำที่ปากคลองพระโขนง สามารถแก้ปัญหาหน้าท่วมขังบริเวณที่กล่าวได้ระดับหนึ่ง

๒. สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่มากที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง ๆ ในกรุงเทพมหานครมีทั้งประชากรที่อาศัยอยู่อย่างถูกต้องจำนวนหนึ่ง แต่อีกจำนวนไม่น้อยเป็นประชากรแออัดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ริมคลองสาธารณะต่าง ๆ ที่สาธารณะว่างเปล่า ที่ได้สะพาน

ที่ริมถนนตามตรอก ซอย ริมทางรถไฟ ประชากรแออัดแฝงเหล่านี้สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากประชากรประจำซึ่งกรุงเทพมหานครต้องรับผิดชอบอย่างมากอยู่แล้วให้เพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ก่อขึ้นให้เป็นที่ยอมรับซึ่งเป็นกรณีใหญ่ ๆ ดังนี้

๒.๑ **ขยะมูลฝอย** เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงอย่างมากประการหนึ่งต่อกรุงเทพมหานคร และเป็นปัญหาที่มนุษย์สร้างขึ้น ขยะเหล่านี้นอกจากจะมีผลต่อสุขภาพอนามัยแล้วยังมีผลต่อการระบายน้ำ ทำให้น้ำเน่าเสีย ระบบระบายน้ำหากฝนตกอย่างหนัก ๆ ขยะทั้งหลายจะถูกน้ำพัดไปปิดกั้นทางระบายน้ำ ทำให้ช่องระบายน้ำขัดข้อง จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่กำจัดขยะ บางแห่งต้องมีรถบรรทุกขยะจำนวนมาก คัน วิ่งพลัดน้ำขยะออกไปเพื่อให้ทันกับขยะที่เข้ามา จึงเห็นได้ว่า เรื่องขยะไม่ใช่เป็นหน้าที่ของกรุงเทพมหานครกำจัดฝ่ายเดียว แต่ทุกคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครต้องรับผิดชอบร่วมกัน

โครงการแยกขยะและกำจัดขยะในโรงเรียนหลายแห่งเป็นโครงการที่ดีเข้าใจว่าโครงการเหล่านี้ควรจะให้สถานศึกษาในกรุงเทพมหานครได้ดำเนินโครงการนี้อย่างจริงจัง และเป็นการศึกษาปฏิบัติเกี่ยวกับ การดูแลสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว แทนที่จะทิ้งไว้ให้เกิดปัญหาตามมา

๒.๒ **น้ำเสีย** ปัญหาน้ำเสียเป็นปัญหาใหญ่อีกประการหนึ่งที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร จะพบว่าลำคลองทั้งหลายของกรุงเทพมหานครจะไม่มีน้ำใสให้ฝูงปลาแหวกว่ายได้ เพราะน้ำเหล่านั้นไม่เหมาะสมสำหรับสิ่งมีชีวิตประเภท กุ้ง ปู ปลา อาศัยอยู่ได้ แม้ว่ากรุงเทพมหานครจะได้พยายามปรับปรุงลำน้ำของกรุงเทพมหานครชั้นในสุด ให้มีความสะอาดมากขึ้น แต่เท่าที่สังเกตก็ยังไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทั้งนี้เพราะระบบกำจัดน้ำเสียยังไม่ได้ใช้กันอย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้นดังที่ได้ตั้งข้อสังเกตมาตั้งแต่ตอนต้นว่า เรายังไม่ได้แยกระบบน้ำเสียและน้ำฝนออกจากกัน อย่างไรก็ตามน้ำเสียโดยทั่วไปอาจแยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ น้ำเสียจากที่อยู่อาศัย และน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม

๒.๒.๑ **น้ำเสียจากที่อยู่อาศัย** กรุงเทพมหานครชั้นใน น้ำเสียส่วนใหญ่เกิดจากที่อยู่อาศัย ซึ่งมาจากการชำระล้าง การซักฟอก ซึ่งใช้สารเคมีในการชำระล้าง โดยเฉพาะการใช้เครื่องซักผ้าจะใช้สารเคมีประเภทโซดาไฟและสารเคมีอื่นเมื่อใช้แล้วปล่อยลงไปในลำน้ำ สารเหล่านี้จะทำให้น้ำเน่าเสีย ปัจจุบันได้พยายามใช้สารอินทรีย์ที่ช่วยกำจัดสารเคมีเหล่านี้แต่ใช้ได้บางส่วน โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ เช่น คอนโดมิเนียม หอพักขนาดใหญ่ โรงแรม สถานที่เหล่านี้

จะผลิตน้ำเสียเป็นปริมาณมาก เมื่อ
ยังไม่มีระบบกำจัดน้ำเสียรวม จะมี
การระบายน้ำเสียเหล่านี้ลงในลำน้ำ
สาธารณะจึงเห็นได้จากลำน้ำใน
กรุงเทพมหานครทั้งหมดจะมีน้ำเสีย
แทบทั้งนั้น

๒.๒.๒ น้ำเสียจากโรง

งานอุตสาหกรรม ส่วนมากจะปรา-
กฏในกรุงเทพมหานครชั้นนอก เช่น
บริเวณตลิ่งชัน หนองแขม ทวีวัฒนา
บางขุนเทียน ลาดกระบัง มีนบุรี
หนองจอก ยังคงเห็นโรงงานอุตสาหกรรม
ขนาดกลางและขนาดเล็ก
ปรากฏอยู่ ถึงแม้โรงงานเหล่านี้จะมี
ระบบกำจัดน้ำเสีย แต่จำนวนไม่
น้อยที่ไม่มีประสิทธิภาพและแอบ
ปล่อยน้ำเสียลงยังลำคลองสาธารณะ
การควบคุมโรงงานเหล่านี้ยังไม่มี
ประสิทธิภาพเท่าที่ควร ประชาชน
ทั่วไปควรเป็นหูเป็นตาช่วยดูแลร่วม
มือกับสำนักงานเขตแต่ละเขต เนื่อง
จากในเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร
ยังคงมีการเกษตรกรรมอยู่อีก
ไม่น้อย ยังแปลกใจในประเทศญี่ปุ่น
มีการทำนาปลูกผักประชิดกับรั้ว
โรงงาน แต่หลายแห่งในกรุงเทพ
มหานคร เช่น เขตตลิ่งชัน ทวีวัฒนา
การเกษตรกรรมค่อยทยอยหายไป
แต่อาจเป็นเพราะราคาที่ดินอาจสูง
ไป แต่ไม่ควรปล่อยให้รกร้าง

๓. มลพิษทางอากาศ

มลพิษทางอากาศโดยข้อเท็จ
จริงเป็นการกระทำของมนุษย์ใน
ที่นี้คงจะพิจารณาในวงของกรุงเทพ

มหานคร จะไม่มองไปไกลถึงมลพิษ
ทางอากาศไปปกคลุมบรรยากาศ
ชั้นนอกซึ่งทำให้อุณหภูมิของโลก
ร้อนขึ้นและทำให้น้ำแข็งที่ขั้วโลก
ละลาย แต่จะพิจารณาในแวดวงของ
กรุงเทพมหานครซึ่งจะพิจารณาใน
๒ ประเด็น ดังนี้

๓.๑ **มลพิษทางอากาศจาก**
โรงงานอุตสาหกรรม เมื่อพิจารณา
ในภาพรวมโรงงานอุตสาหกรรมใน
กรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียง
เช่น สมุทรปราการ สมุทรสาคร
นนทบุรี อุดรธานี เป็นอุตสาหกรรม
ขนาดเล็กและขนาดกลาง มลพิษทาง
อากาศมีไม่มากนัก ที่มีมากจะเป็น
น้ำเสียซึ่งลักลอบปล่อยออกมาจาก
ระบบบำบัด เมื่อเปรียบเทียบกับมหา
นครใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกา จาก
ประสบการณ์ในนครชิคาโกเสื้อผ้าจะ
นำมาผึ่งแดดผึ่งลมไม่ได้เลย เพราะ
จะมีละอองเล็ก ๆ มาเกาะติดต้องนำ
ไปซักใหม่ เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรม
รอบนอกโดยเฉพาะโรงงาน
ถลุงเหล็กจะมีสารพิษออกมามากมาย
อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานครด้าน
ใต้จะมีผลกระทบอยู่บ้าง อาจเป็น
เรื่องที่ดีที่กิจกรรมเกี่ยวกับน้ำมันได้
ทยอยออกไปอยู่ที่แหลมฉบัง จังหวัด
ชลบุรี จึงช่วยให้มลพิษด้านนี้ค่อย
ลดน้อยลง และเข้าใจว่ากรุงเทพมหานคร
ได้มีนโยบายให้อุตสาหกรรมทั้ง
หลายโดยเฉพาะที่สร้างมลพิษทาง
อากาศและเสียงรบกวนย้ายออกไป
อยู่ในเขตที่ได้กำหนดไว้

๓.๒ มลพิษทางอากาศจาก

ยวดยานบนท้องถนน ปัจจุบันยว
ดยานพาหนะล้วนใช้เชื้อเพลิงที่สร้าง
มลพิษทางอากาศ การใช้ยานพาหนะ
ที่ใช้พลังงานไฟฟ้าได้เริ่มสร้างขึ้น
เพียงเล็กน้อยต่างจากนครหลวง
ใหญ่ ๆ ในต่างประเทศได้ใช้รถไฟ
ไฟฟ้ากันมาช้านาน กรุงเทพมหานคร
เคยมีรถรางแต่กลับมองว่าไม่ทันสมัย
จึงยกเลิกหรือทิ้งไปหมด
แทนที่จะปรับปรุงให้ทันสมัย เคย
เห็นที่นครแซนแฟรนซิสโกยังคงใช้
รถรางไฟฟ้ารูปร่างต่าง ๆ เช่นเดียวกับ
ที่เคยมีในกรุงเทพมหานครทั้ง ๆ
ที่เป็นประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น
เรื่องเหล่านี้ไม่อยู่ในอำนาจของกรุง
เทพมหานคร ดังนั้น มลพิษจากยาน
พาหนะคงเป็นปัญหาที่ต้องร่วมกัน
แก้เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้เป็น
ภัยเงียบที่สืบคลานเข้ามาทำร้ายต่อ
สุขภาพและความเป็นอยู่อย่างสะสม
จะขอยกประสบการณ์ที่ได้พบด้วย
ตนเองที่มีบ้านอยู่บนถนนสุขุมวิท
๗๑ ห่างจากถนนเข้าในซอยมา
ประมาณ ๔๐๐ เมตร ตอนมีบ้าน
ใหม่ ๆ พบว่าน้ำประปาที่ใช้เป็นน้ำ
บาดาล มีสิ่งปนเปื้อน เช่น ตะกอน
อยู่มาก จึงได้เก็บน้ำฝนไว้บริโภคใน
พ.ศ. ๒๕๑๒ และได้พยายามล้างถัง
เก็บน้ำอย่างสม่ำเสมอก่อนลงถึงมี
การกรอง แต่พบว่า พ.ศ. ๒๕๒๐ น้ำ
ที่เก็บไว้เริ่มมีตะกอน ในที่สุดต้อง
เลิกใช้จากประสบการณ์เชื่อว่าน้ำฝน
ในกรุงเทพมหานครไม่เหมาะที่จะนำ
มาบริโภค เพราะถูกเจือปนด้วยสิ่ง
ที่เป็นมลพิษทางอากาศ และมลพิษ

ทางอากาศนี้ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากสารพิษที่มาจากยานพาหนะซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากมาย

การแก้ไขมลพิษทางอากาศเป็นเรื่องที่ควรจะต้องตระหนักจากทุกคนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแก้ไขฝ่ายเดียวไม่ได้ต้องทำร่วมกันเข้าใจร่วมกันว่าเป็นอันตรายโดยเฉพาะการใช้ยานพาหนะภายในชุมชนเมืองซึ่งมีการเผาผลาญเชื้อเพลิง ต้องสิ้นเปลืองโดยใช้เหตุยังก่อให้เกิดมลพิษ การขนส่งเคลื่อนย้ายจำนวนมาก (mass transit) เช่น รถไฟฟ้า จะอยู่บนดินหรืออยู่ใต้ดินจะช่วยลดมลพิษทางอากาศได้เป็นอันมาก โครงการเช่นนี้ต้องใช้กองทุนจำนวนมากแต่ถ้าลงทุนจริง ๆ จะคุ้มกับผลที่ได้รับให้กรุงเทพมหานครน่าอยู่ยิ่งขึ้นนอกจากนั้น หากเป็นรถไฟฟ้าใต้ดินยังสามารถลดเสาไฟฟ้า สายโทรศัพท์ที่เกะกะอยู่ตามถนนหนทางให้ลงไปอยู่ใต้ดิน จะช่วยให้ตามถนนมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่นและยังช่วยกำจัดคาร์บอนไดออกไซด์และเพิ่มออกซิเจนในอากาศให้แก่กรุงเทพมหานครได้มากขึ้น

๔. ข้อเสนอแนะบางประการเพื่อให้กรุงเทพมหานครน่าอยู่

การทำให้กรุงเทพมหานครน่าอยู่ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียวแต่เป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครต้องช่วยกัน

ดูแล แนนอนกรุงเทพมหานครเป็นแกนหลักหรือเป็นศูนย์กลางของแกนล้อ (hub) ในเมื่อซี่ของแกนชำรุดจะทำให้วงล้อใช้ไม่ได้ เช่นเดียวกับกรุงเทพมหานครที่มีซี่ของแกนด้านสิ่งแวดล้อมชำรุด กรุงเทพมหานครก็ไม่น่าอยู่ ซี่ของแกนล้อก็หมายถึงทุกคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้เองไม่ว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ประจำผู้ที่อาศัยอยู่ชั่วคราว และผู้ที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร บางช่วงเวลาจะได้รับผลกระทบจากความไม่น่าอยู่ของกรุงเทพมหานครพร้อมหน้ากัน

๔.๑ ประชากรที่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะความน่าอยู่ เมื่อพิจารณาจากประชากรในกรุงเทพมหานครจะพบว่า ตัวเลขคร่าว ๆ ปรากฏว่า ประชากรที่มีชื่อในทะเบียนบ้านหรือสำมะโนครัวจริง ๆ มีประมาณ ๘ ล้านคน แต่ปรากฏว่า ตอนกลางวันประชากรในกรุงเทพฯ มีประมาณ ๑๐ ล้านคนซึ่งแตกต่างจากประชากรที่อาศัยอยู่จริง ๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ล้านคน ซึ่งเป็นประชากรที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และผู้ที่อาศัยตามสถานที่สาธารณะ ริมน้ำลำคลอง ในวัด ริมถนน ใต้สะพาน แม้กระทั่งสนามหลวงซึ่งกรุงเทพฯ ได้เข้มงวดไม่ให้นอนค้าง แต่เมื่อไล่จากบริเวณนี้ก็จะไปแอบซุกในที่อื่น ๆ ประชากรส่วนนี้ได้สร้างสิ่งแวดล้อมไม่น่าอยู่หลาย ๆ รูปแบบแก่กรุงเทพมหานครสภาพเช่นนี้มิได้เกิดเฉพาะกรุงเทพฯ

ในประเทศอื่น ๆ เช่น นครนิวยอร์ก นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา กรุงปารีส ฝรั่งเศสมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนั้น การแก้ไขให้เบาบางควรเป็นหน้าที่ของประชากรที่อาศัยอยู่ประจำในกรุงเทพฯ ช่วยกันดูแลเพื่อให้สภาพการต่าง ๆ เบาบางลง เพราะลักษณะเช่นนี้ไม่อาจจัดให้ลดจนหมดสิ้นได้ หากทำได้คือช่วยลดจำนวนบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาแอบแฝงอย่างผิดกฎหมาย บุคคลเหล่านี้เข้ามาได้โดยบุคคลทั้งภายในและภายนอกกรุงเทพฯ

๔.๒ ทหารเรือและแฝงลอย สิ่งที่ต้องเข้มงวดซึ่งกรุงเทพฯ ได้ทำอยู่แล้วเกี่ยวกับการขายของบนทางเท้า โดยเฉพาะการขายอาหารไม่ควรให้มาปรุง เช่น ต้ม ผัด อบ ในบริเวณทางเท้าอย่างเด็ดขาด ตลอดจนการตั้งโต๊ะให้รับประทานอาหารบริเวณทางเท้าเพราะนอกจากจะสร้างสิ่งแวดล้อมไม่ดีแล้วยังมีพาหะของเชื้อโรคต่าง ๆ ซึ่งปลิวมาตามอากาศ นอกจากนั้นยังมีการชำระล้างภาชนะหน้าเสี้ยทิ้งไว้ตามริมถนน ซึ่งสร้างความสกปรกให้เกิดขึ้นตามสถานที่สาธารณะ นอกจากนั้นยังมีสัตว์เป็นพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน แมลงสาบ หนู

๔.๓ น้ำท่วมขัง ได้กล่าวถึงและพาดพิงเกี่ยวกับน้ำท่วมขังในกรุงเทพฯ มาบ้างแล้วโดยเฉพาะลักษณะภูมิประเทศของกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่ราบอยู่ใกล้ระดับน้ำทะเล การแก้ไขที่ทำอยู่ในขณะนี้โดย

เฉพาะกรุงเทพฯ ชั้นในจะถูกกั้น โดยถนนมีลักษณะเป็นโพลเดอร์ (polder) อย่างที่ทำกันในประเทศ เนเธอร์แลนด์แล้วสูบน้ำออกเพียง แต่เนเธอร์แลนด์ปิดกั้นทะเล แต่ กรุงเทพฯ กั้นน้ำที่ไหลมาจากทางเหนือแล้วสูบน้ำที่ไหลป่าเข้ามาบวกกับน้ำฝนออก ดังนั้น กรุงเทพฯ ชั้นในจะถูกปกป้องจากน้ำท่วมขังได้ดีขึ้น แต่น้ำจะไปท่วมขังบริเวณกรุงเทพฯ ชั้นนอกและปริมณฑลบริเวณชั้นนอก เช่น หนองจอก ลาดกระบัง มีนบุรี บางขุนเทียน บางบอน หนอง-แขม ทวีวัฒนา ยังคงได้ผลกระทบจากน้ำท่วมขังยาวนานขึ้น เพราะน้ำจากทางเหนือยังคงไหลลงมาบวกกับน้ำฝนที่ตกในพื้นที่สมทบกับน้ำขึ้น ซึ่งชะลอการระบายน้ำให้ช้าลง ปัญหาที่ตามมาคือน้ำที่ท่วมขังนาน ๆ จะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องโรคภัยที่เกิดจากการเน่าเปื่อยของอินทรีย์วัตถุที่ขังอยู่ในน้ำเป็นเวลานานหรือไม่ซึ่งเป็นข้อควรระวัง

๔.๔ น้ำเน่าเสียสลับฤดูกาลกับน้ำท่วมขัง คือน้ำเน่าเสียที่เกิดขึ้นในฤดูแล้งดังที่ทราบดีแล้ว กรุงเทพฯ มีฝนตก ๖ เดือน และมีฝนน้อยหรือไม่มีฝนอีก ๖ เดือน ช่วงแห้งแล้งลำน้ำ หนองบึง ที่ลุ่มโดยทั่วไปในกรุงเทพฯ มีน้ำเน่าเสียท่วมขังอยู่โดยทั่วไป น้ำเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการระบายน้ำเสียจากที่อยู่อาศัยและกิจกรรมบางอย่างซึ่งใช้น้ำมาก เช่น การชะล้างทำความสะอาด แม้กระทั่งกิจกรรมอุตสาหกรรม

กรรมขนาดย่อมแอบถ่ายน้ำเสียลงไปตามแหล่งน้ำ สิ่งเน่าเสียเหล่านี้ นอกจากสร้างความไม่น่าอยู่ กลิ่นรบกวน ที่สำคัญไปกว่านั้นยังเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคหลายอย่างด้วย ปัจจุบันลำคลองในกรุงเทพฯ แม้กระทั่งช่วงที่มีฝนตกน้ำเน่าเสียยังคงมีอยู่ กรุงเทพมหานครได้มีการชักชวนและส่งเสริมให้ใช้สารอินทรีย์หมักนำไปเพื่อบรรเทาความเน่าเสียได้บ้างเช่นเดียวกับการแจกจ่ายถังดักไขมัน การกำจัดน้ำเน่าเสียจำเป็นต้องกำจัดตรงต้นตอคือ ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียแยกออกจากระบบระบายน้ำ ซึ่งผู้ใช้น้ำต้องเสียค่าบำบัดตามปริมาณน้ำที่ใช้ แต่ปัญหาก็คือตามมาคือ ผู้อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ ในลักษณะแออัดเป็นจำนวนมากและเป็นผู้ปล่อยน้ำเสียและทำให้น้ำเน่าเสียมากด้วย

๔.๕ ขยะเป็นสิ่งแหวดล้อมที่นำรังเกียจไม่น้อยในกรุงเทพมหานคร ทางเจ้าหน้าที่กำจัดขยะของกรุงเทพฯ ได้ทุ่มเทด้านนี้อย่างมากประกอบด้วยพนักงานด้านเก็บกวาดขยะ มีทั้งภาชนะสำหรับรับขยะแยกสีเพื่อแยกประเภทขยะ มีรถขนขยะมีเรือกวาดขยะตามลำน้ำ แต่ขยะไม่ค่อยลดน้อยยังคงเกลื่อนอยู่ทั่วไป อาจต้องฝึกฝนตั้งแต่ยังเป็นเด็กในโรงเรียนพบว่า โรงเรียนหลาย ๆ แห่งได้เน้นในเรื่องการให้นักเรียนรู้จักแยกขยะ เข้าใจว่าโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพฯ หลายแห่งได้กระทำอยู่ เป็นการสอนสร้างทัศนคติที่ดี

แก่นักเรียนให้เข้าใจต่อไปถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่าที่พบประเทศญี่ปุ่นได้จัดการเรื่องนี้เป็นอย่างดี จากประสบการณ์ส่วนตัวเด็กญี่ปุ่นได้สอนวิธีพับถุงพลาสติกที่ใส่เข้าของไม่ให้กองสุมไว้ให้เกะกะและได้นำมาปฏิบัติแม้แต่ขณะนี้ ถ้าหากทุกคนพับถุงเหล่านี้จะไม่ปลิวว่อนอยู่ตามที่ต่าง ๆ ขยะทั้งหลายหากแยกแยะอาจนำไปทำประโยชน์ได้ ปรากฏมีตัวอย่างที่มีผู้ร่ำรวยจากการแยกขยะเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ปรากฏอยู่หลายราย

๔.๖ ความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ กับกรุงเทพมหานคร เท่าที่สังเกตหลาย ๆ หน่วยงานไม่ได้ให้ความร่วมมือและบางกรณีกรุงเทพฯ มหานครไม่สามารถทำอะไรได้มากนักแต่หลายอย่างที่กรุงเทพมหานครได้กระทำซึ่งน่าชื่นชมและได้เห็นภาพรองผู้ว่ากรุงเทพมหานครไปจัดการกับป้ายโฆษณาในที่ต่าง ๆ ซึ่งสร้างทัศนียภาพที่ไม่ดีและอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ อีกหลายอย่างเช่น เสาไฟฟ้า ตู้โทรศัพท์ ซึ่งวางบนทางเท้าในที่หลาย ๆ แห่งที่ผู้เดินเท้าต้องเลี่ยงหลีกมาเดินบนถนนซึ่งรวดเร็วย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในระยะเวลาเร่งด่วนและก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ ปัญหาจะมีมากตามตรอก ซอย ซึ่งมีสิ่งของวางอยู่กีดขวางทางเดินแคบ ๆ พอให้คนเดินหลีกกันได้ เข้าใจว่าหน่วยงานต่าง ๆ ถือเอาสถานที่เหล่านี้เป็นที่สาธารณะ จึงทำลงไปโดยไม่ได้พิจารณา แต่ความเป็นจริง

กรุงเทพมหานครเป็นเจ้าบ้านต้องมีหน้าที่ดูแลผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ให้ได้ รับความสะดวกสบาย และปลอดภัยด้วย

กรณีตู้โทรศัพท์ เป็นที่น่าสังเกตว่าทำไมมีมากมายที่วางกีดขวางทางเดินบนทางเท้าโดยเฉพาะทางเท้าบริเวณตรอกซอยซึ่งแคบอยู่แล้ว ขอ ยกตัวอย่างจริง ๆ ที่คุ้นเคยในซอยปรีดีพนมยงค์ ๒๖ ถนนสุขุมวิท ๗๑ จากปากซอยลึกเข้าไปไม่เกิน ๓๐๐ เมตร มีตู้โทรศัพท์ถึง ๙ ตู้ บางจุดทำเป็นแผงขวางทางเท้า ซ้ำร้ายจากซอยดังกล่าวด้านซ้ายไปยังแยกพระโขนงบนทางเท้าระยะทางไม่เกิน ๒ กิโลเมตร มีตู้โทรศัพท์ ๓๖ ตู้ ด้านขวามือมี ๒๐ ตู้ รวม ๕๖ ตู้ และยังไม่ค่อยเห็นผู้คนยืนโทรศัพท์อยู่ตามตู้เหล่านั้น ทั้งนี้ยังไม่รวมรายการประกาศอื่น ๆ ตามทางเท้า จะเห็น

ว่าหน่วยงานต่าง ๆ คงทำไปตามความชอบใจไม่ได้ปรึกษาหารือกับ กทม. (กรุงเทพมหานคร) ซึ่งเป็นเจ้าบ้าน และ กทม. เองก็ไม่มีอำนาจไปรื้อสิ่งกีดขวางซึ่งอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุแก่ผู้คนซึ่งเดินสัญจรบนทางเท้า

หากพิจารณาโดยภาพรวมความน่าอยู่ของกรุงเทพมหานครจะพิจารณาแต่สภาพธรรมชาติเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ แต่ต้องนำ การกระทำของผู้คนที่อยู่ในกรุงเทพฯ มาประกอบด้วย ดังที่ได้กล่าวตั้งแต่ตอนแรกแล้วว่าทุกคนที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครต้องร่วมมือกันองค์กร หน่วยงานเอกชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ ต้องร่วมกัน จะให้กรุงเทพมหานครเป็นฝ่ายดูแลและแก้ไขฝ่ายเดียวไม่อาจเป็นไปได้ในเมื่อกรุงเทพมหานครเป็นบ้านเรือน

ที่ทุกคนต้องอาศัยอยู่ การดูแลต้องร่วมมือกันจะให้กรุงเทพมหานครเปรียบเสมือนแม่บ้านดูแลเรื่องต่าง ๆ ฝ่ายเดียวคงไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์กายภาพประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด, ๒๕๔๕.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๔.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ : สยาม เอ็มแอนเค็มพิบลิชซิง จำกัด, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). ภาพถ่ายดาวเทียมกับอุทกภัย. กรุงเทพฯ : สยาม เอ็มแอนเค็มพิบลิชซิง จำกัด, ๒๕๔๗.

คำว่า “ครบ” มีความหมาย

ครบ ว. ถ้วน, เต็มจำนวนที่กำหนดไว้. (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖, หน้า ๒๑๘) โดยนัยข้างต้นนี้ คำว่า “ครบ” ไม่ว่าจะหมายความว่า “ไม่เกินไปกว่านี้” ดังนั้น จึงไม่สมควรนำคำนี้มาใช้โดยปราศจากการไตร่ตรองความหมายให้รอบคอบ อย่างเช่น ไม่ควรพูดว่า บิดาของข้าพเจ้ามีอายุครบ ๘๐ ปีแล้ว แต่ควรพูดหรือเขียนว่า บิดาของข้าพเจ้ามีอายุ ๘๐ ปีแล้ว

สมชัย บวรกิตติ ราชบัณฑิต

จำเรียง จันทรประภา นักวรรณศิลป์ ๗